

Sibelius – Chopin – Rahmaninov – Beethoven – J. S. Bach – Lindberg – Grainger

Jean Sibelius (1865–1957)

Romanssi A-duuri op. 24 nro 2

Sibeliuksen pianosävellyksiä on toisinaan pidetty taiteellisesti vähempiarvoisina kuin säveltäjämestarin laajamuotoisia orkesteriteoksia. Rinnastus ei tee kuitenkaan oikeutta Sibeliukselle pianosäveltäjänä. Sibeliuksen pianosävellyksiä on listattu 115 kappaletta, ja ne muodostavat 19 opusta. Monet Sibeliuksen pianosävellyksistä ovat nerokkaan musiikillisen inspiraation synnyttämiä. Pianotaiteilija **Eero Heinonen** on todennut osuvasti, että on yhtä epämielekäästä verrata Sibeliuksen miniatyyrimäisiä pianokappaleita laajamuotoisiin orkesteriteoksiin, kuin pitää runoa tai novellia vähempiarvoisena kuin romaania, tai määrittää maalauksen taiteellinen arvo sen pinta-alan perusteella.

Sibeliuksen *Kymmenen pianokappaletta op. 24* syntyivät pitkän ajan kuluessa vuosina 1895–1903. Kokoelmassa on joitakin hyvin suosittuja kappaleita, kuten *Caprice op. 24 nro 3 e-molli* tai *Romanssi op. 24 nro 9 Des-duuri*, mutta myös vähemmän tunnettuja sävellyksiä. Monet opuksen 24 kappaletta ovat kuohuvan romanttisia ja pianistisesti näyttäviä. *Romanssi A-duuri op. 24 nro 2* on kuin dramaattinen rakkauskohtaus, jossa voi alussa kuulla diskantin ja väliäänänen välisen dueton. Sävellyksen ilme on orkestraalinen, suorastaan wagnermainen. *Romanssi A-duuri* on opuksen laajin sävellys, ja se kuului aikoinaan venäläisen mestari-pianistin **Aleksander Silotin** ohjelmistoon.

Frédéric Chopin (1810–1849)

Etydi h-molli op. 25 nro 10

Puolalainen pianisti ja musiikin tutkija **Jan Ekier** toteaa Chopinin etydien uusimman nuottiedition esipuheessaan, että Chopinin etydeitä on pidetty "pianistisen tietämyksen suppeana yhteenvetona", ja toisaalta "pieninä musiikillisina runoelmina", mutta että nämä kaksi eri määritelmää eivät ole toisensa poissulkevia.

Chopinin etydit toimivat nykyään pianokilpailuissa yhtenä pianistisen taidon arvioinnin välineenä. Ne ovat pianistisesti salakavalan problemaattisia sävellyksiä. Etydin kuin etydin ammattipianisti oppii suhteellisen nopeasti ulkoa, mutta niiden viimeistelty toteuttaminen esityksessä vaatii usein lahjakkaaltakin pianistilta vuosien systemaattisen harjoittelun.

Nyt kuultavan Chopinin niin sanotun *Oktaavietydin* alku- ja lopputaitteiden soinnilliset vyörytykset synnyttävät voimakkaita mielikuvia, tunnelma on todella uhkaavan pelottava. Laaja keskitaite luo ääritaitteille vahvan kontrastin. Sen unelmoiva romanttisuus tuo mieleen **Schumannin** pianominiatyörien herkäät tuokiokuvat. Etydin keskeisenä rakennetekijänä on oktaavi-intervalli. Teoksen eri jaksoissa pianisti joutuu kuitenkin muuntelemaan oktaavitekniikkaansa saadakseen aikaan erilaisia dynaamisia ja rytmisiä vivahteita ja tunnelmien vaihdoksia. Sävellyksen loppu on ankaran traaginen, mutta soinnillisesti se on upea. Chopin ottaa etydin loppukadenssin akordeissa pianon soinnista kaiken irti.

Sergei Rahmaninov (1873–1943)

Pianosonaatti nro 2 b-molli op. 36 (1931)

1. Allegro agitato

Supervaativat suurimuotoiset teokset muodostavat pianokirjallisuudessa oikeastaan oman kaanoninsa. Teokset Lisztin h-mollisonaatista Musorgskin *Näyttelykuviin* tai Brahmsin *Paganini-muunnelmista* Stravinskyn *Petruška-sarjaan* sekä kymmenet muut teosjätkäleet ovat sekä yleisön että pianistien suursuosikkeja. Niitä esittävät konserttilavoja kiertävät mestari-pianistit, mutta niitä esitetään paljon myös pianokilpailuissa vapaavalintaisina numeroina. Nuorten taiturien on tärkeää sekä oman kehityksensä että uran rakentamisen vuoksi käydä käsiksi suurimuotoisiin teoksiin kyllin varhaisessa vaiheessa.

Myös Rahmaninovin *Pianosonaatti nro 2 b-molli op. 36* kuuluu tähän suurteosten kaanoniin. Sen maineikkain esittäjä on ollut **Vladimir Horowitz** (1903–1989), jonka ekstaattisen sähköistyneet, lähes mielipuolisen demoniset ja räiskyvän taiturilliset esitykset nostivat teoksen suuren yleisön tietoisuuteen. Sergei Rahmaninov piti Horowitzia eräänlaisena pianistisena manttelinperijänään, ja Horowitzille Rahmaninov oli taiteellisessa mielessä henkinen isä. Horowitzin esityksiä Rahmaninovin b-mollisonaatista tallennettiin useaan otteeseen. Levytykset ovatkin nykyiselle pianistisukupolvelle kuin kirkas ikkuna romanttisen virtuoosipianismin rikkaaseen perinteeseen, jonka viimeisiä edustajia Horowitz oli.

Rahmaninov sävelsi b-mollisonaattia vuonna 1913, kun hän oli asettunut työskentelemään Roomaan. Sävellystyö kuitenkin keskeytyi äkillisesti, kun hänen kaksi nuorta tyttärtään sairastuivat lavantautiin. Rahmaninov ei halunnut antaa tyttäriään italialaisten lääkärien hoidettavaksi, vaan perhe matkusti Berliiniin, jossa tytöt pääsivät hyvän spesialistin hoitoon. Kuuden ahdistuksen täyteen viikon jälkeen Rahmaninovit

olivat jo valmiit matkustamaan Ivanovkaan Venäjälle, jossa heillä oli maaseutuasuunto. Siellä toinen pianosonaatti valmistui kesän 1913 lopulla.

Rahmaninovin b-mollisonaatissa on kolme osaa, joista ensimmäinen ja kolmas ovat myrskyävän virtuoosisia, ja keskimmäinen osa on kuin vuolaan tunteikas intermezzo. Horowitz sanoi sonaatista Lontoon konserttinsa yhteydessä antamassaan haastattelussa vuonna 1982, että "se on kuin pommi". Pommivertaus kuvaa hyvin sonaatin ensimmäisen osan alkua, kun aggressiivinen arpeggio-kuvio suorastaan räjäyttää flyygelin soinnin konserttyleisön silmille. Äärimmäisen dramaattinen sonaatin ensimmäinen osa noudattaa kuitenkin perinteistä sonaattimuotoa.

Ludwig van Beethoven (1770–1827)

Pianosonaatti f-molli op. 57 "Appassionata"

1. Allegro assai
2. Andante con moto
3. Allegro ma non troppo

Beethovenin pianosonaatin op. 57 f-molli nimi *Appassionata* ei ole säveltäjän itsensä antama, vaan sen keksi hampurilainen kustantaja **Crantz**. Nimi on kuitenkin harvinaisen osuva: Sonaatti ilmentää Beethovenin luonteen myrskyisää puolta paremmin kuin ehkä yksikään toinen hänen teoksistaan. Rajut intohimon ja raivon purkaukset räiskyvät erityisesti sonaatin ensimmäisessä ja kolmannessa osassa. Mutta toinen osa, varsinkin sen hymnimäinen des-duuriteema, antaa kuin taivaallisen rauhan laskeutua maan päälle, keskelle ihmisen elämän kamppailua ja kilvoitusta.

Appassionata-sonaatti heijastelee *Waldstein*-sonaatin op. 53 C-duuri tavoin *Sinfonian nro 3 op. 55 Es-duuri* eli *Eroican* (1803–04) suurilinjaisuutta. Beethoven oli tarkoittanut *Eroican* kunnianosoitukseksi

Napoleonille, mutta tunnetun tarinan mukaisesti hän repi sinfonian nuotista sen sivun, jossa oli omistusteksti Napoleonille. Napoleon nimittäin valloitti Wienin, ja se oli Beethovenille liikaa. Sinfonia ei kuitenkaan siitä muuttunut, vaikka teoksen sankari jäikin tuntemattomaksi. Kenties *Eroican* sankari onkin Beethoven itse?

Beethoven sai *Appassionatan* valmiiksi vuonna 1805, eli juuri sinä vuonna, kun Napoleonin joukot tungeksivat Wieniin, mutta sonaatti julkaistiin vasta vuonna 1807. Tuo aika oli myrskyisää paitsi kansainvälisen politiikan näyttämöllä, myös Beethovenin omassa elämässä. Jos pitää paikkansa väittäminen, että säveltäjä säveltää koko persoonallaan, on *Appassionata* siitä hyvä todiste. Ehkä ei ole kovin kaukaa haettava ajatella, että myrskyisä *Appassionata*-

sonaatti on juuri se Beethovenin keskikauden teoksista, johon hän on voimakkaimmin itse samastunut.

Johann Sebastian Bach (1685–1750)

Partita nro 4 D-duuri BWV 828

Bachin aikana *partita* merkitsi samaa kuin instrumentaalisarja. Bachin laaja tuotanto klaveerisoittimille sisältää muun muassa kuusi *Ranskalaista sarjaa*, kuusi *Englantilaista sarjaa* sekä kuusi *Partitaa*. Bachin *Partitat* ovat barokin instrumentaalisarjan kehityksen yksi huipentuma. Niiden jälkeen alkoi sävellysmuotojen kehityksessä olla tilaus sonaattimuodon kehittymiselle.

Bach antoi kuuden *Partitan* kokoelmalleen nimen *Clavier Übung* ja opusnumeron 1. Kokoelma ilmestyi vuonna 1731, jolloin Bach oli 46-vuotias. Hän oli tuolloin ollut jo kahdeksan vuotta Leipzigin Tuomaskirkon kanttorina, ja ilmeisesti hän halusi tehdä itseään laajemmin tunnetuksi klaveerisäveltäjänä. *Clavier Übung op. 1* oli edustava kokoelma tässä tarkoituksessa julkaistavaksi. *Partitat* on musiikillisesti rikkaan moni-ilmeinen ja soittoteknisiltä vaatimuksiltaan hyvin haastava kokoelma, joka herätti suurta kiinnostusta muusikkopiireissä jo Bachin omana aikana.

Bachin *Partitoissa* on pääsääntöisesti seitsemän instrumentaalisarjan osaa (paitsi *Partitassa nro 2* on kuusi osaa). Osien järjestys on prelude (*Partitassa nro 4* ouverture), allemande, courante, sarabande ja gigue. Näiden välissä on eri *Partitoissa* vaihdellen muita osia, kuten esimerkiksi menuetti tai gavotti. Klaveristista preludia (tai ouverturea) lukuun ottamatta osat ovat kehittyneet hovitanssien muototyypeistä.

Partitan nro 4 ensimmäinen osa, ouverture eli alkusoitto, alkaa majesteettisen juhlavasti. Pisteelliset rytmit viittaavat Ludvig XIV ajan ranskalaisen hovimusiikin alkusoittoon. Sävellajin D-duuri kirkkaus ja valoisuus tuo mieleen trumpettimusiikin. Alkujakson jälkeen ouverture jatkuu vuolaana, taiturillisesti kuvioituna musiikkina 9/8-tahtilajissa. Overturea seuraavissa osissa tunnelmat vaihtelevat allemanden haaveilevasta sisäänpäin kääntyneisyydestä couranten rehvakkaaseen tanssipoljentoon ja gigen taiturillisen klaveristiseen ilotteluun. Kokonaisuus on kuitenkin tarkkaan laskelmoidussa balanssissa, jonka ylläpitäminen tukee kaikille osille yhteinen sävellaji D-duuri.

Magnus Lindberg (s. 1958)
Etude (2001) ja *Etude II* (2004)

Piano on säveltäjä Magnus Lindbergin oma instrumentti, eikä hän ole pianistina pitänyt kynttiläänsä vakana alla: Hän esittää toisinaan itse omia pianoteoksiaan konserteissa. Lindbergin pianosävellyksistä kuulee, että hän tietää, miten pianon saa soimaan kauniisti. Toisaalta Lindbergin pianosävellysten rakenteessa ja tyyliin kuuluu niiden selvä sukulaisuussuhde hänen orkesteri- ja kamarimusiikkiteoksiinsa.

Etydit nro 1 ja 2 käyttävät samaa harmonista materiaalia. Lindberg on maininnut, että "historiallisena referenssinä" voi pitää Chopinin *Etydiä op. 10 n:o 2 a-molli*, sillä siinäkin tärkeänä tekijänä on terssi-intervalli.

Molemmat Lindbergin etydit ovat myös pianoteknisiä tutkielmia, ja ne edellyttävät esittäjältään virtuoosista soittotekniikkaa. Sekä *Etydistä 1 että 2* voi kuulijalle tulla mieleen jokin luonnon ilmiö, joka kehittyy ja kasvaa, muuttaa muotoaan, laantuu, kunnes sen liike pysähtyy, ja lopulta ilmiö häviää.

Percy Grainger (1882–1961)
Jutish Medley

Percy Grainger oli australialainen säveltäjä, pianisti, saksofonisti ja kapellimestari. Hän syntyi Melbournessa. Vuosina 1901–1914 Grainger asui Lontoossa, jossa hän kiinnostui englantilaisista kansanlauluista. Ensimmäisen maailmansodan alettua Grainger siirtyi Yhdysvaltoihin. Vuonna 1935 perustettiin Melbournen yliopiston yhteyteen hänen nimeään kantava musiikkimuseo. Grainger kuoli New Yorkissa vuonna 1961.

Grainger opiskeli pianonsoittoa muun muassa **Ferruccio Busonin** johdolla, mutta säveltäjänä hän oli pääasiallisesti itseoppinut. Hän kehitti "vapaan" musiikin, jossa hän ei kiinnittänyt intervaleja valitessaan lainkaan huomiota sävellajiin. Myös rytmiä hän käytti hyvin vapaasti. Tuloksena oli siis varsin omaperäistä musiikkia.

Grainger keräsi elämänsä aikana paljon kansanlauluja. Hänen kiinnostuksensa kansanmusiikkiin herätti **Edvard Grieg**, jonka pianokonserton tulkitsijana Graingerista tuli erityisen kuuluisa. Grainger myös opiskeli konserton Griegin johdolla.

Jutish Medley perustuu tanskalaisille kansanlauluille, joita **Evald Tang Kristensen** ja Percy Grainger keräsivät Jyllannista vuosina 1922 ja 1927. Teos on eräänlainen sikermä kansanlauluja ja niiden muunnelmia. *Jutish Medleyn* musiikin pohjavire on hyvin positiivinen ja

hyvän tuulinen. Siinä voi kokea nostalgian väristyksiä "vanhoja hyviä aikoja" kohtaan.

Jyrki Lähteenmäki